

הלכות שמירת גוף ונפש וכל תשחית

דיני שמירת גוף ונפש וכל תשחית וכו' מ"ו סעיפים א:

א מצות עשה לעשות אדם מעקה לגנו שנאמר¹ ועשית מעקה לגרך והוא שיהיה בית דירה² אבל בית הכנסת ובית המדרש³ ובית האוצר ובית הבקר והתבן⁴ פטורים שאין רגילות כלל להשתמש על גניהם⁵ ולכן גגין שלנו פטורים.

וכל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות [פטור]⁶ מפני שאינו ראוי לדירה⁷ ואין שם בית עליו⁸:

ב גובה המעקה אין פחות מעשרה מפרחים⁹ כדי שלא יפול הנופל מהגג וצריכה להיות המחיצה חזקה כדי שישען אדם עליה ולא הפול¹⁰:

ג כל המניה נגזר בלא מעקה בימל מצות עשה ועבר על לא תעשה שנאמר¹¹ ולא תשים המים בביתך.

אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו האדם וימות כגון שיש לו בור בחצרו בין יש בו מים בין אין בו חייב לעשות לו חוליא גובה עשרה מפרחים סביב או לעשות לו כיסוי כדי שלא יפול בו אדם וימות¹².

וכן כל ממשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בכרבו יפה שנאמר¹³ השמר לך ושמור נפשך מאוד ואם הניח ולא הסיר המכשולות המביאים לדי סכנה בימל מצות עשה ועבר בלא תשים דמים¹⁴ כגון אם סולם רעוע עומד בביתו¹⁵ וחצרו¹⁶.

וכן המגדל כלב רע¹⁷ ואפילו אינו נושך אלא שמנבח כי שמא תפיל אשה מיראתו¹⁸ וכל המגדל כלב רע הרי הוא עומד בארור כמו המגדל חזירים¹⁹ ואם הוא קשור בשלשלת²⁰

¹ דברים ח' ספרי תנא פסקא רבנא. דתבין חל' רוצח שרע ס' תבו ס"ה.

² יא מדרש תנאים דברים שם. רמב"ם שם. שרע שם.

³ יב דברים כב, ח. ספרי תנא פסקא רבנא. דתבין חל' רוצח פ"א ה"ג. שרע ס' תבו ס"ו.

⁴ יג רמב"ם שם ה"ד מספרי שם. שרע שם ס"ו.

⁵ יד דברים ד, פ. רמב"ם שם. שרע שם ס"ח. וראה גם

כרבות לב, סו"ט.

⁶ טו רמב"ם שם. שרע שם.

⁷ טז ברייתא ב"ק טו, ב.

⁸ יז ראה רמב"ם חל' ת"ת פ"ד ה"ד אות ז (מגדלן כ"י שיש ברשותו כ"י).

⁹ יח ברייתא שם. רמב"ם שם. מור ושוע"ע ס' תם ס"ג.

¹⁰ יט מעובדא דרדיא איתא בנחודא שם פ"ג, א. רש"י שם

עמ, ב ד"ה את הכלב. לבוש שם ס"ג.

¹¹ כ ברייתא שם פ"ג, א. רמב"ם חל' נזק מנוון פ"ה ח"ט.

וראה לעיל ס' שבר ס"ו.

¹² כא משנה שם ע"ג, ב. ברייתא שם פ"ג, א. רמב"ם שם. מור

ושרע שם.

¹³ א סעיפים א"ג – שמירת גוף. ידמו – כל תשחית.

¹⁴ ב דברים כב, ח. ספרי תנא פסקא רבנא. דתבין חל' רוצח פ"א ה"א. שרע ס' תבו ס"א.

¹⁵ ג ספרי שם. רמב"ם שם. שרע שם. וראה לבוש ס' תבו ס"ב (הוא שיהיה בית דירה שבני אדם מצוין שם).

¹⁶ ד הלולין קל"א, א. רמב"ם שם ה"ב. שרע שם ה"ג.

¹⁷ ה רמב"ם שם ה"א. שרע שם ס"א.

¹⁸ ו סו"ט שם ס"ב ב (לענין בית האוצר והבקר), וס"ק ה (לענין בית כנסת ובית מדרש). וראה רמב"ם שם ה"ב

(לענין בית כנסת ובית מדרש). לעיל חל' עירובין ס' שע

מ"א (הוא שיהיה בית דירה שבני אדם מצוין שם). לק"ש

הכ"ד ע' 140 הערה 36 והערה 38. אמרי עקב ביאורים

ד"ה אבל.

¹⁹ ז סוכה ג' ט, מוע"א. רמב"ם שם. שרע שם ס"ב.

²⁰ ח נגזר שם רע"ב. לבוש ס' תבו ס"ג. סו"ט ס' תבו ס"ק

ג. וראה גם לעיל ה"א ס' שמו ס"ה (שאין דירתו

חשובה דירה, ואפילו הוא ארוך הריבה אם אין ברחבו ד'

אמות אינו חשוב דירה). ס' שצח ס"ו.

²¹ ט ראה סו"ט שם (אינו בית חשבוש). וראה גם לעיל שם:

אנו נקרא בית.

קמב הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית

של ברזל¹ מותר שאו אין מורא ופחד לאדם ממנו² ובעיר הסמוכה לספרד³ וצריכה שמור⁴ מאויבים מותר לגדלו וקושרו ביום ומתירו בלילה⁵ וכלב שאינו רע⁶ שאינו מנבח על אדם מותר לגדלו בכל מקום ואין צריך לקשרו כלל ועכשיו נהגו להקל בגידול כלב שאינו קשור ביום ויש שלימדו עליהם וכות⁷ אם אינו נושך⁸ ונדרחו דבריו לכן כל ירא שמים יזהר שיהא קשור בשלשלת של ברזל עד שעה שבני אדם הולכים ליטן אפילו אינו נושך אלא מנבח⁹?

ד' הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהם ואומר היני מסכן עצמי ומה לאחרים עלי או אינו מקפיד בכך חייב מכות מדרות¹⁰ ואלו הם לא יניח פיו על צנור המקלה מים וישתה¹¹ שמא יבלע נימא של מים¹² והיא עוקקה¹³ וכן לא ישתה מן הנהרות והאגמים בפיו מטעם זה¹⁴ ולא בידו אחת¹⁵ מפני שממחר חורק לפיו ואינו בודק אבל בשתי ידיו יכול לעכבם ולעיין בהם¹⁶ ובלילה אסור בכל ענין¹⁷ ואפילו על ידי סינון בכלי¹⁸ לא ישתה בלילה מן הנהרות והאגמים משום סכנת שברירוי¹⁹ והיא מכת סגורים²⁰.

ואפילו ביום צריך לשפוך מעט מן המים קודם שישתה²¹ לפי שיש מים הרעים ששתו מהם השדים בנהר וזו רפואתם²².

(ובליל שבת ובליל רביעי בשבת לא ישתה מים²³ באפלה²⁴ אף על פי שנשאבו מבעוד יום²⁵ ובסתננו בכלי²⁶ מפני סכנת רוח רעה²⁷ ואם צמא מאד²⁸ ישלך בהם איזה דבר ואחר כך ישתה²⁹).

ולעולם לא ישתה מים פושרין בכלי מתכות³⁰ מפני שהם רעים לגוף³¹ אלא אם כן השליך בתוכה איזה דבר שדרך ליתנו במשקין כגון עשבים או תבלין או עקירי בשמים³² וכיוצא בהם ואם (הרתוח³³) (הם רותחין³⁴) מותר בכל ענין ובכלי חרס מותר בכל ענין³⁵:

-
- כב** מור ושורע רמ"א שם.
 - כג** במ"ע שם ס"ק ת.
 - כד** ברייתא שם רמב"ם שם. מור ושורע שם.
 - כה** רש"י שם ד"ה לספי.
 - כו** ברייתא שם. רמב"ם שם. מור ושורע שם.
 - כז** הגהות ירושלמינות פ"א מהל' רוצח אות ג. י"ש ב"ק פ"ו ס"י מה.
 - כח** שלטי גבורים על המדרכי ב"ק רמז ע"ד. רמ"א שם.
 - כט** רמ"א שם (אם אין לחוש שיוק בני אדם).
 - ל** רש"י ב"ש"ש שם. הובא בפ"י יו"ד ס"י קמן סוף ס"ק ג.
 - לא** רמב"ם הל' רוצח פ"א הל"ה. שורע ס"י הכו ס"פ"ו. וראה לעיל הל' נוק ג"ז ס"ד. רדכי תשובה יו"ד ס"י קמן סוף ס"ג.
 - לב** ברייתא ונגרא ע"ז יב, ע"ב רמב"ם שם הל' שורע שם ס"פ.
 - לג** רבי הנינא בנגרא שם.
 - לד** ונגרא ורש"י שם ד"ה נימא. רמב"ם שם. שורע שם.
 - לה** ברייתא ונגרא שם. פרי חדש יו"ד ס"י קמן ס"ק מ.
 - לו** ברייתא שם.
 - לז** רש"י שם ד"ה בידו.
 - לח** רמב"ם שם. שורע שם.
 - לט** פרי חזקו שם.
 - מ** ברייתא שם. הביאות הר"ף שם (ג, ב) ורא"ש שם
-
- פ"א ס"י ג.
 - מא** רש"י שם ד"ה שברירי (שד המנוגה על מנת מנורים).
 - מב** רשב"ם פמח"ס קוב, א ד"ה שברירי (מנורים, שכן תרגם אנקלוס בראשית י"ג, א).
 - מג** חזקין קה, סו"ט"ב (מפומא החצבא) ורש"י שם ד"ה דשוה (השתה בכד). וראה גם לעיל א"ח ס"י ר"ו סמ"ו ("שפוך קדם שיתחיל לבדך ולא אחרי הברכה).
 - מד** ונגרא שם ורש"י ד"ה מים (ונו תקנתו).
 - מה** ר"ח שם (במושקף). רשב"ם שם ד"ה כלילי (כלא נ"ו). פרי חדש שם.
 - מו** ואין חדש על מכת סגורים.
 - מז** ואין חדש של עוקקה.
 - מח** ונגרא שם.
 - מט** ונגרא שם (צח"ז).
 - נ** ונגרא שם (האפשרות האחרונה).
 - נא** רבי יוחנן ב"ם כ"ט, סו"ט"ב. פרי חדש שם.
 - נב** רש"י חזקין פ"ד, ר"נ"ב ד"ה כמא.
 - נג** ונגרא ורש"י ב"ם שם ד"ה ציבא.
 - נד** רש"י חזקין פ"ד שם ד"ה צין.
 - נה** רש"י ב"ם שם ד"ה צין.
 - נו** ונגרא שם ורש"י. והיריות נספות בשתיים מים, ראה לקמן סוף ס"ו. לעיל א"ח ס"י ר"ו סמ"ד. ס"י תנת ספ"ו.

הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית קמג

ה מי שאכל או שתה או ישן או שימש ממתו או הקיז דם אחר שעשהו אהת מהנה אין לו לעמוד מיד אלא ישחה מעט קודם שיעמוד¹¹ והמקוץ דם ומשמשו ממתו קודם שיטעום מאומה אחר ההקוה דמו בראשו¹² ואין להקיז כי אם בראשו בשבת ובכרעיו ובקרב שבת אבל לא בשני ושלישי וחמושי¹³:

ז אסור לעבור תחת קיר נמוץ או על גשר רעוע¹⁴ או ליכנס לחורבה¹⁵ או לילך בשאר מקום סכנה¹⁶ (א) (ולא יצא יחידי בלילה¹⁷) ואסור ליטן בבית יחידי (ב) (בלילה¹⁸) ובל היטן בבית יחידי (בלילה) אהותו לילות¹⁹ ואסור ללון בבית הקברות²⁰:

ז לא יתן תבשילו²¹ או שאר אוכלין²² ומשקין²³ תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהם²⁴ אפילו אם מחופים בכלי ברזל²⁵.

ולא יאכל שום קלוף או בצל קלוף או ביצה קלופה²⁶ שעבר עליהם הלילה²⁷ מפני שרוח רעה שורה עליהם אפילו הם צרוים בכנר והתומים²⁸ ואם שייר בהם עיקרם²⁹ והוא

קונטרס אחרון

(א) וצריך עיון דבבירכות (מ"ג) לא אסרו אלא לתלמיד חכם משום גנאי והשד. וביומא (רפ"ב) לא אסרו³ אלא לצאת לדרך⁴. ואפשר משום דמיייר⁵ בכל הלילות ולא בליל ד' ושבת לחוד⁶, והגוייתא⁷ גם (ו)לא דברי סוסייהו אלא בליל ד' ושבתות בומן הברייתות⁸. ורמ"א⁹ חשש לגוייתא בכל הלילות, אחר אביי שלא הניח להם רווחא כלל¹⁰, וצ"ע:

(ב) גירסת הרא"ש¹¹, וכן מוכח בירושלמי¹² שהביא הפרי חדש¹³ דדוקא בבית אפל איכא קפידא, ע"ש:

<p>נז שבת קמט, ע"ב. פרי חדש יז"ד סי' קפו ס"ק מ. וכ"ה (לענין שנה) לעיל או"ח (מטהר'ב ומטהר'ק) סי' א ס"ז (במטהר'ב משם, ענין שגמור נטמ מטהר אני, ונציין להל' דרך ארץ).</p> <p>נח וזה דף (י"ז), ע"א.</p> <p>נט שבת שם. וראה לעיל או"ח סי' תמח סכ"ב (לענין הקוה דם בערב שבועות וערב י"ט).</p> <p>ס ר"ה טז, ב. רמב"ם הל' רצח פ"ב הל' ו. רמ"א יז"ד סי' קפו ס"ה, וש"ך שם ס"ק ה.</p> <p>סא ברכות כ"ז ע"א. רמב"ם שם. ש"ך שם. וראה לעיל או"ח סי' צ ס"ה.</p> <p>סב רמ"א שם. וראה גם רמב"ם שם (אסור לעמוד בנקומן). לעיל או"ח סי' קנז ס"ט (אל ימנה אדם במקום סכנה ויאמר שעומשן לו נם).</p> <p>סג פסחים ק"ב, ב. רמ"א שם. וראה קרי"א ס"ק א. לעיל</p>	<p>א"ח סי' קן סוף ס"ט.</p> <p>סד ראה קרי"א ס"ק ב.</p> <p>סה שבת דף קנ"א, ב.</p> <p>סו נדה י"ג, א. פרי חדש שם. וראה לעיל יז"ד סי' א ס"ק לו.</p> <p>סז ירושלמי רינות פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.</p> <p>סח פסחים ק"ב, א.</p> <p>סט פסחים שם. מור ושוע' שם.</p> <p>ע פסחים שם. ראב"ד שם. ש"ע שם.</p> <p>עא פסחים שם. כ"י שם מו"ה וצ"ר, ש"ך שם ס"ק ד.</p> <p>עב רש"י נדה י"ג, א. סמ"ק סי' קנא. פ"ח שם ס"ק מ.</p> <p>עד רש"י שם ד"ה שעבר.</p> <p>עה גמרא שם.</p>
--	---

ציונים לקונטרס אחרון

- א אוצ"ל: ספ"א. והוא ברך בא, רע"א.
- ב לכל אדם לצאת יחידי קודם קריאת הנבר.
- ג מפני המדקדקן (רש"י שם ד"ה הויצא). אבל ללכת יחידי בלילה לא אסור.
- ד בברכות וביומא שם.
- ה כראיתא בפסחים ק"ב, ב שאז מצויה אגרת בת מחלה, ויש חשש שתדקק.
- ו ראה פסחים שם ק"ג, רע"א ובדש"י שם, שהמזיקים עוברים במכואות כ"ו ומוליכים סוסייהו ותוך כדי כך הם מדקדקן לבני אדם.
- ז שאז ערין היה להם רשות להלך בישוב בלילה ד'

11 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 12 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 13 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 14 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 15 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 16 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 17 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 18 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 19 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 20 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 21 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 22 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 23 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 24 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 25 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 26 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 27 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 28 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.
 29 וירושלמי פ"ה הל' רמב"ם וראב"ד הל' רינה פ"ב הל' ו. מור ושוע' יז"ד סי' קפו ס"ה.

קמד הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית

השער שבראש השום והבצל^{טו} או מעט קליפתם^{טז} מותרים. וכן לא ישתה משקין מוזגין שעבר עליהם הלילה^{טז} אחר שנמוג במים^{טז} והוא שלנו בכלי מתכות או כלי נתר^{טז} (ואין צריך לומר מים עצמן שעבר עליהם הלילה בכלי המתכות^{טז}):

ח לא יתן ככר לחם תחת השחי מפני הויעה^{טז} שכל זיעת האדם הם סם המות חוץ מויעת הפנים^{טז} סימן לדבר בזעת אפך תאכל לחם^{טז} ולא יתן מעות בפיו^{טז} שמא יש עלהן מעט זיעה^{טז} וגם יד הכל ממשמשת בהן ויש מהם חולים וזהמתם דבקה בהן ומוקת לאדם כשנתנה לפיו^{טז}.

ולא יענין סכין בתוך ארתוג גדול או בתוך צנן^{טז} שמא יפול אדם על הודיה וימות^{טז} או שמא ישב עליה^{טז} ולא יתן מחט בתוך הלחם לכלב שמפסיד לו שמא ישתגע ויזיק לבריות אלא יתן לו סם המות ואין בו משום צער בעלי חיים כיון שמפסיד לו^{טז}:

מ לא יעבור איש בין שתי נשים ולא אשה בין שני אנשים^{טז} מפני שרוה רעה שורה עליהם^{טז} וכן הכלב בין שני בני אדם או אדם אחד בין שני כלבים וכן הדוק^{טז} של תמרים ויש אומרים אף החזיר ויש אומרים אף הנחש^{טז}.

ולא ישב תחת מרוב היוצא מן הגג מפני שהמוקים מצויים שם^{טז} ולא יעבור על מי שופכין יחף אלא אם כן כבר צעדו ועברו עליהם ששים צעדים או שעברה עליהם זריחת החמה או שפיר עליהם עפר או שרקק עליהם רוק^{טז} שאם אין שם אחד מכל אלו רוח רעה שורה עליהם^{טז}.

ולא יישן בחצר בצל לבנה של כותל החצר^{טז} מפני שהשרים דרכם להלך בלילה וכומן שהלבנה זורחת מתייראין ללך במקום האור והולכין במקום הצל^{טז} ואם הלבנה כמערב והוא ישן בצל הכותל במורחו אין לחוש^{טז}.

לא יעמוד בפני הנר ערום שכל העומד בפני הנר ערום יהיה נכפה^{טז} והסורק ראשו יבש

- לעיל א"ח סי' רז ס"ח.
פט רמב"ם שם. שו"ע שם.
צ ר"ן שם ד"ה ממוצע.
צא רש"י ב"ש"ש ב"ק פ"י סי' לו. הובא בפ"ז שם סוף ס"ק ו' (לדעת התוס' ב"ק קמ"ו, ב ד"ה ולא, שהרינת בע"ה אין בה משום צער בע"ה אלא משום כל תשחית, וכשנפסיד מותר). וכאן מותר אף לדעת הסוכרים (שיטה מקובצת ב"ב כ, א בשם הר"ן מינאש, ו"ן הולין ת, ב ד"ה מתיני), שהרינת בע"ה יש משום צער בע"ה. וכ"ה לעיל הל' עוברי דרכים פ"ה.
צב כרייתא פסחים ק"א, א ורש"י ד"ה אין ממוצעין ד"ה אין מתמצעין.
צג ראה רש"י שם ד"ה ארבעת.
צד כרייתא שם. ורש"י ד"ה אין ממוצעין ד"ה אין מתמצעין.
צה כרייתא שם.
צו חולקין קה, ב.
צז פסחים שם.
צח ראה רש"י שם ד"ה ארבעת וד"ה ולא אמרין.
צט פסחים שם מע"א.
ק רשב"ם שם ד"ה בצלה.
קא גמרא שם.
קב פסחים ק"ב, ב, וראה גם לעיל א"ח סי' ס"ג.

- עו רש"י שם ד"ה ערקין.
עז גמרא שם (שיר כ"ה קליפתן).
עח רשב"ם שם. וראה שו"ת בני ציון ח"ב סי' ג אות ד. א"ח ח"ב ע"ק.
עט ירושלמי ברכות פ"ו הל'ה. רא"ש ברכות פ"ח סי' ב.
פ גמרא נדה שם.
פא ראה לעיל א"ח סי' תנה מ"ה (ואפילו נשתהו הדמים בתוכו יניח רכוס מותר לילוש בהם). קומתם עוברי אורח (סוף אורחות חיים ח"ב) סי' ד מ"ב. שו"ת מהרש"ם מפתחת לילוד סי' ח. שו"ת בני ציון ח"א סי' י אות יא. תהלה לילוד סי' ד סוף ס"ק ח. מנחשות בעצה י"ד סי' ה. א"ח ח"ב ע"ק קמ"ה. דברי יציב י"ד סי' לג ס"ק ב.
פב ירושלמי תרומות פ"ח הל'ג. מור וש"ע י"ד סי' קכו ס"ה.
פג ירושלמי שם. רמב"ם הל' רוצח פ"ב הל'ה. מור וש"ע שם ס"ד.
פד בראשית ג, יט. ש"ך שם ס"ק ב.
פה ירושלמי שם. רמב"ם שם. מור וש"ע שם ס"ה.
פו רמב"ם שם.
פז ר"ן ע"ז (ג, ב) ד"ה אמור ליתן. ש"ך שם ס"ק ג.
פח ירושלמי שם. רמב"ם שם הל'ג. מור וש"ע שם. וראה

הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית קמה

נותן עורון לאור ענינו¹⁰⁷ וכן השוטה משקה המטמא מן החבית¹⁰⁸ וכן הנועל מעליו בעוד שרגליו לחות ממנו הרחיצה¹⁰⁹ (בימיהם שהיו נועלים על רגלים יחפים וכן באנפלאות שלנו¹¹⁰).

והשוטה רתיחה העולה על גבי משקה קשה ליריון הבאין מן החומום והמנפחה בפיו קשה לראש והרוחק אותה לצדדים קשה לעניות¹¹¹ והשוטה מים בקערה קשה לכליון עינים קערה כפויה על פי הכר קשה לעניות סובין בבית קשה לעניות פת תלויה כאויר קשה לעניות¹¹² אבל בשר ודגים אין לחוש הואיל ודרכם בכך¹¹³ פיורוי פת בבית קשה לעניות¹¹⁴ (אם הם במקום דריסת הרגלים¹¹⁵).

והרגיל לשפך מים שהם חמין ביותר מדאי על בשרו קשה לצרעת¹¹⁶ וכן הרוך על קלפי ביצים¹¹⁷ וכן הלבוש חלוק מכובס שלא עברו עליו שמונה ימים אחר שנתכבס שהכינים הראשונים חורים וחיים וקשין לצרעת¹¹⁸ וכן האוכל דג ובשר כאחת כמו שנתבאר ביו"ד סימן קמ"ז¹¹⁹.

י אסור לעמוד בפני הנשים בשעה שהזרות מן המת מפני שמלאך המות מרקד וכא לפניהם ויש לו רשות להכל¹²⁰ כי עולה ומסמין ויורד ונוטל נשמה¹²¹ וכן כשהולכות אחר המת¹²² לא יפגע אותן פנים אל פנים אלא ילך מאחריהן או לפניהן ובחירתו ילך בדרך אחרת שלא יפגע אותן¹²³ ואם פגע מה תקנתו ידלג ממקומו ד' אמות אם יש שם נהר יעברנו או אם יש שם דרך אחרת ילך בה ואם יש שם כותל יעמוד אחוריו הכותל עד שעברו ואם לאו יחזיר פניו ויאמר פסוק¹²⁴ ויאמר ה' אל השמן וינער ה' כן כל עד שיעברו כולן (ואם אין שם שבע נשים אין לחוש כל כך¹²⁵):

יא אסור לעבור בנחל שמוימו ורופים אם המים מגיעים למעלה ממתנים¹²⁶ משום סכנה שלא ישטפהו המים¹²⁷.

ואין להתך בשר על גבי היר¹²⁸ שלא יתהך היר¹²⁹ ואין לחצוץ שינים בקרומית של קנה¹³⁰ וכיוצא בו שכשרוחקו בו קוסמין ניתוין ומתפרשים ממנו ויכולין להזיק¹³¹:

קיד גברא שם ורש"י ורשב"ם ד"ה מאן דמתוור. וראה ברי השלחן סי' ע' ס"ק כב. הו דיועש חל' שמורת בריאות הגוף והנפש סי' יז. אר"י. אר"י שם ח"ג ע' לח בסופו.
קטו סומן זה בשעת"י לא הגיע לדנינו, וראה ש"ע שם סק"ע. ב. וראה לקו"ת פ' בתעלותק. ל. ב. שםגנה ישראל לאביל דניס קדם כשה.
קטז ברכות נא, א.
קטז זהר ויזהר קנו, סעי"א.
קטח ראה ש"ע י"ד סי' שצג ס"א ושא"ש סי' ס"ב.
קטט זהר שם רע"ב.
קכ ובמה ג. ב. ברכות שם.
קכא זהר שם סעי"ב.
קכב יומא עד, ב. ש"ע א"ח סי' ר"ג ס"ה. וראה גם לעיל שם ס"ט (ומעט למעלה ממתניו).
קכג רש"י שם ד"ה כו. וראה גם לעיל שם.
קכד ברכות ז, ב. פרי חדש סי' קצו ס"ב.
קכה רש"י שם ד"ה משום סכנה.
קכו חזו"ט ז, ב.
קכז רש"י שם ד"ה ה' דברים.

קג גברא שם ק"א, ב.
קד גברא שם ורשב"ם ד"ה ושתי (י"ן).
קה גברא שם ורש"י ורשב"ם ד"ה אדמתא. וראה לעיל א"ח מדה"ק סי' ד ס"ב (גבי פניו). תורת מנחם שמש"ק ח"א ע' 382 ואילך.
קו ראה לעיל א"ח מדה"ק סי' ב ס"ב (בנוסטר). חידושי תורה מקבוצאל גליון י' ע' ענ. העי"ב הצ' ע' 26.
קי חזו"ט ק"ה, ב.
קיז ראה לעיל א"ח סי' תעו סי"א.
קט פסחים ק"א, סעי"ב. וראה לעיל א"ח סי' מ ס"א (גבי תפילין). וראה א"ח ח"ב ע' קמה.
קי פסחים שם. חזו"ט שם.
קיא ראה רש"י שם ד"ה נפל. פסחים שם ד"ה נקה. וראה גם לעיל א"ח סי' קפ ס"ה (כשהרוסים על פיורוי לחם).
קיב פסחים ק"ב, ב. ורש"י ורשב"ם ד"ה חמומי. וראה רשב"ם ח"ה דעות פ"ד רמ"ז (רוחץ כל גופו בחמין שאין הגוף נבה בתו וראשו בלכר בחמין שחגוף נבה בתו). קיג גברא שם.

קמו הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית

יב אסור להוציא מפיו דבר פורענות על אדם מישראל ^{קכז} אפילו לומר אילו היה פלוני קיים היה בא לכאן ^{קכט} כי ברית כרותה לשפתים ^{קל} ואין לאב ואם לעשות מורא להינזק בדבר ממה כגון לומר התול או כלב וקחורו כי יש מויקים שלהם שמות כשמות הטמאים ההם ויובלו להינזק כגופו או כנשמתו שברית כרותה לשפתים ^{קלז} וכן ככל כיוצא באלו צריך לזהר מאד מהרגל הלשון ^{קלח}:

יג שלום בעיר אל יהלך אדם בצדי הדרכים מפני שמלאך המות אין לו רשות לעבור ומחביא עצמו בצדי דרכים דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרכים הואיל ונתנו לו רשות לעבור ^{קמ} ויש לברוח בתחלת הדרך ואם לא ברח בתחלתו לא יכרח בסופו ^{קמא} אלא יחביא עצמו במסתרים ולא יתראה בשוק מפני המויקים ^{קמב} כמ"ש ^{קמג} ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר:

יד כשם ^{קמד} שצריך להזהר בנפשו שלא לאברו ולא לקלקלו ולא להויקו ^{קמה} כך צריך להזהר במאורו ^{קמז} שלא לאברו ולא לקלקלו ולא להויקו ^{קמח} וכל המשכר כלים ^{קמט} או קורע בגדים ^{קנ} או הורס בנין או סותם מעין או מאבד מאכלות ^{קנא} או משקין ^{קנב} או ממאסם ^{קנג} (או זורק מעות לאיבוד ^{קנד}) וכן המקלקל שאר כל דבר הראוי להגות בו בני אדם עובר בלא תעשה שנאמר ^{קנז} לא תשחית את עצה וגו' (ואם הוזהרה תורה על של כברים שנלחמים עמהם קל והומר לשל ישראל ^{קנח} או אפילו משל הפקר ^{קנח}).

ואפילו כונתו כדי להראות כעס והימה ^{קנ} להמיל אימה על בני ביתו שאינן נוהגין כשורה ^{קנא}:

קכח תחובות ה, ב (אל יפתח פיו לשון).

קכט פיר חרש שם.

קל גזיק ה, א. סנהדרין קב, א.

קלאב של"ה שער האתונות הך ארין (מ, ב) ד"ה ויהרה.

קלב ראה ספר חסידים סי' תעט.

קלג ברייתא ב"ק מ, ב. מ"ו י"ד סי' קנז סי' ה.

קלד שו"ת מהרי"ז סי' ג. תמ"א י"ד סי' קנז סי' ה.

קלה ברייתא ב"ק שם. וזהו ויקהל קנז, רע"א.

קלו שנות יב, כב. ברייתא שם.

קלז ראה לקו"ש חי"ח ע' 466. לקו"ש ח"ד ע' 167-166 והקדמת 15-16.

קלח כדלעיל ריש ח"ד, ט"ז.

קלט כגוננו.

קמ ב"ק צ"ג, ב. וקדושין לב, א. וראה פתחי חשן ה"ל ניקין פ"א סי' ו.

קמא שבת קכט, א. רמב"ם ה"ל מלכים פ"ו ה"י.

קמב ב"ק שם. קדושין שם. רמב"ם שם.

קמג הובטו שם. וראה גם רש"י נגרות פ"א, א סוה"ה ונשבו.

קמד ראה לעיל או"ח סי' שבה סמ"ד (שאמרו לגרם להקיא מה שאכל משום הפסד אוכלין שבמעוין שנתוך כך הוא עוב והורו ואוכל). י"ד סי' ה קו"א סוף פ"ק ו (משום בל תשחית יש לברוק הסכין בין שחיפה להשחית).

קמז ראה יבמות נד, א (אסור לשפך מי בורו ואחרים צריכים לו). רבנו ירוחם מושרים סוף נ"לא (משום בל תשחית). ראה לעיל או"ח סי' רצו סי"ה.

קמח ראה ברכות ג, ב. מור וש"ע או"ח סי' קנא פ"א.

קמו עיין בירוד סי' כח סכ"א בתגהה (שאן לשרוף בנר או להשקות הוהב על מנת לכסות באפרים את דם השחיפה אם הם שרים יותר מהעוף ועצמו). וראה לקמן סכ"ו.

קמז דברים כ, ט. רמב"ם שם ה"ח (אפילו שלא כמצור).

קמח ספר המצות לא תעשה נו (כל הפסד כנס). חינוך מצות הקבץ (כל השחית).

קמח טי"ן חשונה למקד (שהבטק משנה שם הוכיח כן מהגמרא (שבת קכפ, א. קדושין לב, א) שהמשכר כלים וקורע בגדים עובר על כל השחית, הדקשה במשנה למקד שם מ"גש הרמב"ם שם ה"י שילוקה נכתב מידות, דהיינו שהוא קד מדרבנן). זלפי ו"ש (כאן בפנים, שלמדום זאת מקל החומר) דא קושה מיד דאין עונשין מן הדין (מכות ה, ב). וראה שבפנים תורים סי' נב"ג אות ה.

קמט ראה רמב"ם שם (בכל מקום). לקו"ש חי"ב ע' 118 הערה 28. דר"ח ע' 465 (אפילו בהפקר בית דין).

שבפנים תורים שם אות יא. אמרי יושר ח"א סי' קד. חקי הלכות ח"א מ, א.

קנ ראה לעיל או"ח סי' קנז סי' ג (וראה ועצמו כאלו הוא כנס). ויש"ש.

קנא ראה שבת ק, ב. והרא"ן מהר"ש ד"ה שכן. חינוך שם. מ"מ"ם סי' קנה. לחם הפנים ושמותיה הכנה על קיצור ש"ע סי' קצ סוף פ"ג. שער הבולל פ"א סי' ח"ה. עין השדה סי' יב ס"ו. שבפנים תורים שם אות י. הפסנת 1 ע' 73. כנסת הכמני ישראל סי' קעז אות ג, וסי' קעז אות ג. לקו"ש ח"ד ע' 53. חידושי 22. אפיקו מים ח"א סי' לו הערה ד.

קמז הלבנות שמירת גוף ונפש ובל תשחית

מז כמה דברים אמורים כשעושה דרך השחתה קמז וקלקול אבל על מנת לתקן מותר לקלקל אם אי אפשר לתקן אלא על ידי קלקול זה קמז כגון אילן מאכל שמכחיש את הקרקע ומייק לאילנות אחרים קמז הטובים ממנו קמז וכן אם צריך למקומן קמז לבנות שם קמז או שמאפיל על החלץ קמז מותר לקצו וכן אם דמיו יקרים קמז לבנות יותר מלמאכלם קמז וכן כל כיוצא באלו בקלקולי שאר דברים קמז.

ואין צריך לומר אם מקלקלו על מנת לתקן גופו כגון ששורף כסא ושולחן להתחמם בהם קמז אם אין לו עצים אחרים קמז או שורף בגד לבסת דם באפר כדי שיוכל לשחמו ולאלכו אם אין לו עפר אחר כגון שהולך בספינה קמז וכן כל כיוצא בו:

מז כל אילן סרק מותר לקצו קמז אפילו אינו צריך לו קמז כלל קמז וכן אילן מאכל שהוקן ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי למרוח בו מותר לקצו קמז וכן כל כיוצא בהם בקלקולי שאר דברים.

ואילן זית שהוא עושה רובע הקב וזיתים קמז ודקל העושה קב תמרים קמז אסור לקצוץ וגם יש סכנה בקציצת אילן מאכל קמז אלא על דרך שנתבאר למעלה קמז:

הלבנות שאלה ושכירות וחסומה

דיני שאלה ושכירות וחסומה וכו' ל' סעיפים:

א השואל או השוכר בהמה או מטלטלין אינו רשאי לא להשאילם ולא להשכירם לאחר ב שלא מדעת בעלים אפילו ספרים ד שיש מצוה בשאלתם אן אומרים מן הסתם נוח

קסח ברייתא ב"ק צא, שם (רק עין אשר תרע זה אילן מאכל) לפירוש הרמב"ם שם (בגבואר בכסף משנה ולח"מ שם).

קסט תשנה פ"ד דשביעית מ"א. ב"ק שם. רמב"ם שם. קע רב ב"ק שם. רמב"ם שם.

קעא רבי חנינא ב"ק שם (לא שכיב שבת כל אלא דקין תאינא בלא וימנא). צוואת ר"י החסיד (מרגליות) אות מה.

קעב ספ"רי. וראה א"ק ח"ו ע' הרידה.

א מופנים א"פ — שאלה ושכירות כלים (דיני שומר הגם ושומר שבר, ראה לעיל הל' מציאה ופקדון). יבא — שכירות אדם. כביל — חסומה.

ב ב"מ כס, ב (שאלה ושכירות, כל מילי). רמב"ם הל' שכירות פ"א הל' (שאלה ושכירות). שם פ"ה הל' (במשלשלין). מור וש"ע ס' שו ס"ד (שכירות, בהמה ומשלשלין). ס' שנב (שאלה). רמ"א שם ומ"ע ס"ק א (משלשלין). ולענין מפקד, ראה לעיל הל' מציאה ופקדון פ"ל ולענין משכון, ראה לעיל הל' הלוואה סכ"ב.

ג ראה גמרא שם לו, סו"ע"א. ד גמרא שם כפ, ב (פ"ח). רמב"ם שם פ"א הל' מור וש"ע ס' שנב.

ה גמרא שם. מור וש"ע שם. וראה לעיל הל' ח"ת פ"ד סוף ה"ג (בשאר ספרים) וש"פ.

קנב רמב"ם שם. חונק שם. וראה שו"ת צמח צדק ס' ב אות ד.

קנג ראה פתחי חשן הל' ניקין פ"א מ"ק י.

קנד ב"ק צב, רע"א. רמב"ם שם. מ"ז י"ד ס' קמז מ"ק ו. קנה גמרא שם. מ"ז שם.

קנו דא"ש שם פ"ח ס' פו בסמוך. מ"ז שם. קנז מ"ז שם.

קנז שו"ת הוה יאור ס' קנה.

קנט ברייתא וגמרא שם (צא, סו"ע"א). רמב"ם שם. קס רש"י שם מו"ב ד"ה ואם (לבנות יותר משנה פירות). שם רש"י ד"ה וכל (לקרוח יותר מפירות).

קסא ראה לק"ש ח"ח ע' 466.

קסב שבת קמ"ט, א (הקי דם ונצטן) ורש"י שם ד"ה צלחו (ביום הקדש). וראה שבועים תמרים ס' נב"ג אות יב. אמרי יעקב באורים ד"ה ששורף.

קסג רש"י שם. וראה גם לעיל א"ח ס' תקא ס"ד. קסד חז"ל פ"ח, ב. וראה רמ"א י"ד ס' כח סכ"א (דהיינו אם דבנא אינו שוה יותר מן הענף ששחמו, כדלעיל בענין לפ"ה).

קסה ברייתא ב"ק צא, סו"ע"ב. רמב"ם שם ה"ט. קסו רמב"ם שם. וראה לקוטי דיבורים ח"א (בלת"ק) ע' 112 ולק"ש ח"ח ע' 135 (לענין הלישת עלה שלא

לצורך). קסז ראה אמרי יעקב באורים ד"ה אילן.